

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון תקצ"ז | פרשת תרומה | תשפ"ד | קהילת הניכוי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

פניני הלכה

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

שמעתא אליבא דהלכתא

האם מותר ללכת לטיול לרמת הגולן

האם מותר להשתמש במגבונים בשבת לצורך קטנים וחולים

א. איסור סחיטה בבגדים. ב. סחיטה שאין בה לא משום מלבוש ולא משום דש. ג. סחיטת נוזל לצורך ניקוי אם חשיב סחיטה לאיבוד. ד. המשקה נבלע בלכולך. ה. סחיטה בלחות שעל פני המגבון. ו. די לו בנוזלים שעל פני המגבון. ז. סחיטה בחומר סינטטי. ח. עוד צירופים להתיא. ט. מגבוני נייר. י. דעת פוסקי זמננו.

א. איסור סחיטה בכגונים

איתא בכתובות (ו) האי מסוכריא דנזייתא אסור להדוקה ביו"ט, בההוא אפי' ריש מודה דאביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה ריש בפס"ר ולא ימות. ופרש"י מסוכריא דנזייתא - סתימת נקב גיגית שמוציאין השכר דרך הנקב וסותמין אותו בבליא בגדים. אסור להדוקה - משום סחיטה. ועיי' בתוס' (ד"ה הא) שכתבו שהקשה ר"ת על רש"י דהא סחיטה חייב משום ליבון ולא שייכא אלא במים ולא בשאר משקין, ועיי' פירש ר"ת דלעולם חייב בכה"ג משום מפרק ואסור כמו סחיטת זיתים וענבים, אלא דשוב כתבו בשם ר"ת דלעולם לא אסור שאן דרך תולדת צובע כדרך מלבו, והיי"ח נמי בכל שמכבס בין במים בין ביין והוא שמתכבס הבגד בכך מעט. ושרי וכמו שפירש הערוך. ושוב כתבו בשם ר"ת דלעולם איכא למימר דאסור לסחוט בשאר משקה משום ליבון כמו במים והא האי מסוכריא דנזייתא איכא למימר נמי דאסור משום מפרק ואע"ג דהוי פס"ר דלא נחיל אסור ודלא כהערוך, עיי"כ.

והרמב"ם (שם פכ"ב ס"ו) פסק דהסוחט חייב משום מלבו. ודעת הרשב"א (ק"א. ד"ה הא) דסחיטה ממים חייב משום מלבו, וסחיטה משאר משקים כגון יין ושמן שאין הבגד מתלבן בהן אסורה מפני תולדת דש, לפי שהוא מפרק ומוציא המשקין המובלעין, וסחיטה זו אסורה כשהמשקין היוצאין אינן הולכין לאיבוד. אבל הרמב"ן (ק"א. ס"ד"ה הא) כת' דסוחט פירות הוי תולדה דמפרק בצריך למשקין, והסוחט בגד תולדת צובע כדרך מלבו, והיי"ח נמי בכל שמכבס בין במים בין ביין והוא שמתכבס הבגד בכך מעט.

והב"י (שם) כת' שאיני יורד לעומק דעת הרמב"ן במאי דמרכיב סוחט בגד אתרי רכשי אצובע ואמלבו.

ועיי' במ"א (ס"י שב ס"ק כז) שכת' דסחיטה של מים הוי תולדה דמלבו או צובע כמי"ש הב"י ס"י ש"כ. והמ"ב (ס"י שב ס"ק מב וס"ק נה) כת' דסוחט בגד מהמים שנבלע בו חייב משום מלבו או משום מפרק וכני"ל.

ב. סחיטה שאין בה לא משום מלבוש ולא משום דש

ועיי' ברין (שבת מא. ברי"ק ד"ה ולפיכך) שהקשה על הא דמסוכריא דמשום סחיטה דמלבו אין בה, כי אפי' תמצא לומר שהיין מלבו, מ"מ אין המסוכריא מתלבנת שאן דרך ליבון בכך, ומשום סחיטה שהיא תולדה דדש נמי ליכא, שררי אי"צ למשקין הנסחטים ממנה, וכיון שכן אמאי אסור להדוקה, ותיירך דאה"י דמדא"י לא מיתסר אלא מיהו כיון דקא סחיט במשקין שדרך סחיטה בהן מיתסר מדרבנן, עיי"כ. והביאו הב"י (ס"י שם). ומבואר בדבריו שאפי' במקום שאין משום דש ולא משום מלבו מ"מ הסחיטה אסורה מדרבנן. אולם הרשב"א (כתובות ו) כת' דבכה"ג ליכא איסור אפי' מדרבנן. והמ"א (ס"י שב ס"ק נה) כת' אליבא דהשו"ע כהרשב"א. אולם המ"ב (ס"ק נה) ביאר באופן אחר דברי השו"ע. ועיי' בה"ל (על ס"ע י"ח ד"ה יש) שהביא פלוגתת הראשונים הנ"ל ללא הכרעה.

ובני"ד נראה דאין בו משום מלאכת מלבו, דהרי המגבון מתלכלך תוך כדי הניקוי ואין זה דרך מלבוש וכמי"ש הר"ן הנ"ל. וכן מוכח מהרשב"א דלהלן אות ג' דלא חשש התם משום מלבו. ועיי' בגר"ז (אות כז) שכת' דהיכין שעשוי לכך ואינו חושש לליבון כלל אין בו משום מלבו. ובדרך זה כת' בהר צבי (שם) בני"ד. ועיי' באג"מ (א"ו"ח ח"ב סי' ט) שכת' דלא שייך מלבו בדבר ההולך לאיבוד. ועיי' עוד בחזו"א (שבת ס"ו נו ס"ק ה). [ויעיי' בפמ"ג (ס"י שב סוף ההקדמה) כת' דבסוחט בגד בנוונא שאין בו משום מלבו ומפרק אם אי"צ למשקה מדי יש משום בורר לכיו"ע. ובני"ד לא שייך בורר כי צריך למשקה מיד. ובל"א"ה עיי' בתה"ל"ד (שם אות יז) שנקט דליכא משום בורר בכה"ג. והעירוני שכן מוכח מהמ"ב (ס"ק נה), עיי"ש]. ולפי"ז בני"ד נשאר לדון רק משום סחיטה.

ג. סחיטת נוזל לצורך ניקוי אם חשיב סחיטה לאיבוד

יש מקום לומר בני"ד שכשסוחט הנוזלים מיד הולכים לאיבוד, חשיב סחיטה לאיבוד. ובדרך זה מציינו בתוס' (שבת נ: ד"ה מהו) בשם ר"י שנקט דלפצוע זיתים לחוף פניו ידיו ורגליו חשיב לאיבוד. וכי"כ הרשב"א (שם) בשם רבינו האיי גאון ז"ל. וכן נקט הרשב"א (שם) וכתב דמשום סחיטה ליכא כיון שאפי' למימיהו והולך לאיבוד, והשתא אתי שפיר הא דקא' שיש בזה הפסד אוכלים, עיי"כ. אלא דשמא יש לחלק בין אוכלין לבין כלים. ועיי' עוד בזה בלב חיים (ס"י נה).

תנן בשבת (קמג) ספוג אם יש לו עור בית אחיזה מקנחין בו ואם לאו - מקנחין בו, והכ"י אין כך ובין כך ניטל בשבת ואינו מקבל סומא. ופרש"י בית אחיזה - של עור שיאחזו בו. מקנחין בו - טבלא. אין מקנחין בו - שכשאוהזו נסחט בין אצבעותיו. והתוס' כתובות (ו) ד"ה הא) פירשו שאין מקנחין בו משום דאתי לידו סחיטת שמן הנבלע בו. אבל הרמב"ם (שם) כת' דהמכבס חייב משום מלבוש כו', ואין מקנחין בספוג אפי"כ יש לו בית אחיזה שלא יסחוט כו'. ומבואר דס"ל דהאיסור הוא משום מלבו.

והשו"ע (ס"י שב ס"ק יז) כת' דספוג אין מקנחין בו אפי"כ יש בו בית אחיזה, גזירה שמא יסחוט. ועיי' באג"מ (א"ו"ח ח"ב סי' ט) שכת' דמהשו"ע משמע דמייירי במים ומשום סחיטה דהרי לא הוכיז מלבו.

אלא דיש לדון למה היו משתמשים בספוג, האם לנקות כלים וכדו' וסחיטת המים היתה לצורך ניקוי, או שהיו משתמשים לספוג לכולך ולאחר מכן היו סוחטין אותו כדי להשתמש בו פעם נוספת.

והנה בתוס' בכתובות (ו) נקטו כר"ת דסוחט חייב משום מפרק. ובתוס' הרא"ש (שם ושבת ק"א. ד"ה הא) הביא דברי ר"ת, וכת' דבספוג מייירי דלשם המשקה הוא סוחט ולכך אסור. ובספר הישר לר"ת (ס"י נה) כת' דסוחט חייב משום מלבו וסחיטה שאין בה משום ליבון יש בו משום מפרק, אלא דמשום מפרק גרידא אינו חייב אלא כשמתכוון לסוחטן וקפיד עלייהו על שאינו נסחט כגון גבי ספוג שרוצה בסחיטתו כדי לספוג משקין אחרים, עיי"כ. ומשמע שאיסור סחיטה בספוג הוא מה"תי כי לדעתו סחיטת משקים עיי"מ שיוכל לספוג משקין אחרים אינו בכלל סוחט לאיבוד.

אבל בספר התרומה (שבת ס"י רמד) יצא להוכיח דפס"ר דניחא ליה יש בו איסור דרבנן (דלא כהערוך דס"ל דשרי) דהא ספוג שמקנה בו את הבגד והקערה מלכלוך היין ושמן ודבר אחר והרי אינו נהנה במה שבלוע מספוג ונסחט ממנו ואפי"ה אסור אם אין לו בית אחיזה. והביאו הסמ"ג (ס"י טה). והא"ר (אות כב) הביא דברי הסמ"ג. וכדברי ראושנים הנ"ל כת' המרדכי (ס"י תכח).

ומבואר דהא דספוג מייירי בספוג יבש ומשתמשים בו לספוג המשקין וסוחטן וחשיב סוחט לאיבוד. ולפי"ז אין ראייה לומר שאם יש בו מים וכונתו לנקות חשיב לאיבוד. ומבואר עוד דס"ל דלא כהספר הישר שנקט דכה"ג הוי עובר על סוחט מה"תי.

אולם הרשב"א (כתובות ו) כת' שאין ראייה מהא דספוג נגד הערוך כי שאני ספוג דודאי נהנה הוא במים הנסחטין דצריך לו לקנח ולנקות, עיי"כ. מבואר דהא דספוג מייירי בספוג מיועד לקנח וניחא ליה במים הנסחטים לצורך הניקוי. וכן נר' מהמאירי (קמג) ד"ה ספוג שפירש שהיה מנהגם לטבול הספוג במים ולקנח בו את הטבלא.

ועיי' בתה"ל"ד (אות יח) שכת' דלר"ת דס"ל כהערוך מייירי בספוג ויחייב את השמן והיין של הקערה הנבלע בספוג ועיי"כ לא ניחא ליה בזה. אבל לדעת החולקים על הערוך מייירי שסוחט את השמן והיין של הקערה הנבלע בספוג ועיי"כ לא ניחא ליה בזה.

והמ"א (ס"ק יט) תמה על השו"ע שאסר בספוג משום גזרה שמא יסחוט, דכיון דהספוג עשוי לכך (להיות רטוב) למה לי למגור שמא יסחוט כמי"ש בסעי' ט"ו, ועוד תימא דבגמ' פרק אספוג והא קי"ל כר"ש דבר שאין מתכוין מותר ומשני פס"ר הוה, אפי"כ אין הטעם משום גזירה, וצ"ע. עיי"כ. ובביאור הגר"מ כת' דמשייכ השו"ע דהוי גזרה, הוא ט"ס וצ"ל משום סחיטה.

ומקושת המ"א מוכח דס"ל שהספוג עשוי היה לספוג לכלוך ועיי"כ אין מקפיד עליו על נקיטתו ואין משום גזרה שמא יסחוט. דאם נימא דמייירי בספוג לצורך ניקוי כהרשב"א בודאי יבא לסחוט. והמ"ב (ס"ק מה) פירש שהי דספוג דמייירי בספוג שמקנחין בו את הטבלא ואת הקערה. ובבה"ל (ד"ה הרשב"א) מבואר דהשו"ע מייירי בספוג רטוב. ומשמע דסחיטת דבריו דמייירי כדרכו של הרשב"א.

בגליון הקודם נתבאר דדעת רוב הפוסקים דאסור לצאת מארץ ישראל לחו"ל לצורך טיול, דלא הותר לצאת מא"י אלא ללמוד תורה, או לישא אשה, או לצורך סחורה, כמבואר בגמ' בכתובות ק"א. ובעיי' ג., וכפשוטו הרמב"ם פ"ה מהל' מלכים ה"ט. וי"א דאף לשאר מצוות שרי לצאת כל שדעתו לחזור כמבואר בתוס' בעיי' יג., וכן מבואר דלינא במשנ"ב ס"י תרל"א ס"ק י"ד. ויש המקילין אף לצאת לצורך טיול כל שדעתו לחזור לא"י, כמבואר במהרי"ט כתובות ק"א. ועיי' בשבט הלוי ח"ה סי' קע"ג.

עוד נתבאר שיש דוח' הראשונים אם מותר לצאת ממקום שכבשו עולי בבל למקום שכבשו עולי מצרים. דיש דאסרו כפשוטו הגמ' בגיטין עו., וכדברי התוס' שם, וכן מבואר בחידושים המיוחסים לריטב"א גיטין ב: ויש שהתירו כמבואר ברמב"ן בגיטין ב: וילי"ע בשטח הגנרא כיום "רמת הגולן" מה דינו.

הנה גבי עבר הירדן תנן (שביעית פ"ט מ"ב) שלש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל. ומבואר דבעבר הירדן והגליל נוהגים דיני שביעית. ומאידך במסכת ידים (פ"ד מ"א) תנן דעמון ומואב מעשרים שביעית [לר"י מעשר עני ולראב"ע מעשר שני], ומבואר דבחלק מעבר הירדן אין נוהגים דיני שביעית אלא מפרשין בו תרומות ומעשרות.

וביבמות (טו) אמרינן עמון ומואב מעשרים מעיי"ש שביעית, דאמר מר הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, וקדושה ראשונה קדשה לשענה ולא קדשה לעתיד לבא, והניחום כדי שיסמכו עליהם עניים שביעית.

ופי' רש"י שם (ד"ה עמון) דעמון ומואב שכבשו משה מסיחון, ונתקדשו בקדושת א"י, ובבית שני בטלה קדושתה, וזוירעין שביעית, ותקנו להם מעשר ראשון ומעשר עני מפני פרנסת עניים שבא"י.

ובתוס' הקשה ר"ת מהא דאמרינן בפסחים (בב) ג' ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן וגליל, ועבר הירדן היא ארץ סיחון ועוג, אלמא שקדושה עולי בבל. ותני ר"ת דבפסחים איירי בארץ סיחון ועוג שלא היתה של עמון ומואב, אבל ארץ סיחון שכבשו עמון ומואב לא קדשו עולי בבל. ועוד תני דאיכא למימר דהא דעמון ומואב מעשרין מעשר עני שביעית, איירי בארץ עמון ומואב שלא כבשו סיחון ועוג, שלא קדשוה אפי' עולי מצרים, כדמשמע במסכת ידים דממדה לה מערים ובבל. והי"פ דאמר מר הרבה כרכים קדשו עולי מצרים ועולי בבל לא קדשו והניחום כדי שיסמכו עליהם עניים, אלמא דאפי' מקומות שזא"י לא קדשו משום תקנת עניים, כ"י עמון ומואב שלא נתקדש מעולם שראוי לתקן כ"י עניים שביעית.

ומבואר בדבריו ד"ל דעבר הירדן מחולק לג' חלקים, ארץ עמון ומואב שלא כבש סיחון, דלא כבשוהו אפי' עולי מצרים, ארץ עמון ומואב שכבשה סיחון, וכבשוהו עולי מצרים ולא עולי בבל, וארץ סיחון שלא היתה של עמון ומואב דכבשוהו אף עולי בבל.

ויעויין עוד בר"ש פ"ד מהי"ד הי"ג דכתב וז"ל עמון ומואב מה הן שביעית, אין זה עמון ומואב שיהיה בסיחון, דא"י היא, שאפי' לא ת"ל דלא כבשוהו עולי בבל עיי' שביעית נוהג בה, דחתן בראק מקום שנהגו שלש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל, ועבר הירדן היא ארץ סיחון ועוג, אלא בשאר ארץ עמון ומואב שלא טהרו בסיחון ולא נכבשו מעולם איירי. עיי"כ. ומבואר בדבריו דלא פסיקא ליה אם ארץ סיחון ועוג כבשוהו עולי בבל.

והנה הרמב"ם פ"ד מהל' שמיטה וביובל הל' כ"ז כתב דעמון ומואב אע"פ שהן חייבים במעשרות מדרבנן אין שביעית נוהגת בהם. ואילו בהל' כ"ח כתב דעבר הירדן שביעית נוהגת בהם מדרבניה, וספיחי עבר הירדן וסוריה מותרין באכילה, דלא היו הארצות הללו חמורין מא"י שהחזיקו בה עולי מצרים.

והראב"ד השיג דלמה לי קי"ו הרי לא החזיקו בהם עולי בבל. ותני הרדב"ד דמייית מקי"ו דאע"פ שישבו במקצת מהם עולי בבל, מ"מ לא היו כחחזיקו בהם. אי"י דאע"פ דלא החזיקו בהם עולי בבל הי"א דעשו חיזוק לדבריהם כשל תורה שביעית, קמ"ל דע"פ לא חמירי ממקומות שכבשו עולי מצרים.

